

انتخاب اعضای هیات امنای بنیاد بوعلی سبنا

#

علی جنتی وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی و رئیس هیات امنای بنیاد علمی و فرهنگی بوعلی سبنا طی احکامی جداگانه علی اکبر ولایتی، غلامرضا اوعانی و یوسف شاه حسینی را به مدت سه سال به‌عنوان اعضای حقیقی هیات امنای بنیاد بوعلی سبنا منصوب کرد. اعضای هیات امنای بنیاد بوعلی سبنا به ریاست وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی، شامل روسای فرهنگستان‌های علوم، پزشکی و علوم، روسای انجمن آثار و مفاخر فرهنگی، بنیاد ایران شناسی، سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، معاون رئیس‌جمهور و رئیس سازمان میراث فرهنگی، صنایع‌دستی و گردشگری، نماینده و سفیر دائم جمهوری اسلامی در یونسکو، استاندار همدان و سه نفر اعضای حقیقی و رئیس بنیاد بوعلی هستند.

گزارش

نشست نقد دانشنامه فاطمی برگزار شد

دانشنامه در ترازوی نقد

فرهیختگان | پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی در روزهای پایانی سال ۹۳ یکی از مهم‌ترین دانشنامه‌های خود را طی نشستنی نقد کرد. نشست «نقد دانشنامه فاطمی» با حضور سیدمصطفی محقق داماد، علی اکبر رشاد، محمدهادی یوسفی غروی، صادق آیینه‌وند، ابوالقاسم مقیمی حاجی و حسن طارمی در پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی برگزار شد. نشست که در آن یوسفی غروی، رشاد و مقیمی حاجی به‌عنوان سخنران و محقق داماد، آیینه‌وند و طارمی به‌عنوان نقاد حضور داشتند. دانشنامه

فاطمی (س)، دایره‌المعارفی است که دارای ساختار موضوعی، شش جلدی و مشتمل بر یکصد و هفده مدخل کلان در دو بخش عمده است. این دانشنامه به تبیین زندگانی، سیره و تعلیم حضرت فاطمه زهرا (س) (به مثابه الگوی عینی زن مسلمان) و تحلیل علمی نظری مباحث مربوط به حرمت و حقوق زن، هویت و منزلت نهاد خانواده، با استناد به منابع اندیشه دینی و توجه به آرای جدید و نظر ها و نیازهای معاصر می‌پردازد.

در ادامه گزارشی از این نشست را خواهید خواند.

اثری فاخر

علی اکبر رشاد: در سالی که به نام مبارک حضرت علی (ع) از سبوی مقام معظم رهبری نامگذاری شد، پیشنهادی منی بر جمع آوری مجموعه مقالات درباره ایشان از سوی آیت‌الله جوادی آملی مطرح شد تا بر این اساس ۱۰۰ مقاله از ۱۰۰ دانشمند عرضه شود. پس از آن پیشنهاد تألیف دانشنامه امام علی (ع) از سوی شورای عالی انقلاب فرهنگی به من داده شد و به دلیل که دغدغه این کار را داشتیم با حمایت این شورا وارد این کار شدیم که البته در آغاز کار نام این اثر «اندیشنامه امام علی (ع)» بود و تا جایی پیش رفت که برخی اندیشمندان تأکید کردند نام آن به «دانشنامه امام علی (ع)» تغییر پیدا کند. دانشنامه امام علی (ع) طی ۲۲ ماه در ۱۳ جلد تدوین شد و با عنایت خاص حضرت علی (ع) همراه با امکانات محدود و در فقر مطلق کار به سرانجام رسید. بعد از آنکه نسخه اولیه این اثر به آیت‌الله جوادی آملی تحویل داده شد ایشان پس از مشاهده دانشنامه، ضمن مقایسه آن با مجموعه‌الغدیر تعبیر مبالغه‌آمیزی در سخنرانی‌های متعدد خود بیان کرد که البته هضم آن برای ما ساخت است.

پس از آن ایشان پیشنهاد تدوین دانشنامه‌ای درباره حضرت زهرا (س) را مطرح کرد. اما متأسفانه از تألیف دانشنامه پیشین، بدهی‌هایی داشتیم و به همین دلیل اظهار عجز از تدوین این اثر کردیم اما کار به جایی رسید که با سفارش مقام معظم رهبری و با مشکلات ناشی از کمبود بودجه، جرعه تولید این کار زده شد. فقدان منابع علمی کافی درباره حضرت زهرا (ص)، فراوانی اختلافات کلامی، فقر مطالعاتی در جهان اسلام، رسوخ عادات غلط درباره زنان میان متشرعین، رواج و رونق نگرش‌های فمینیستی و تعدد جریانات و مراکز ناکارآمد از جمله مسائل پیش‌روی تدوین این اثر بود که در نامه خود به رهبر معظم انقلاب به این موارد اشاره کردم. فاطمی اثری فاخر و ارزشمند و شنبه ۱۰ سال تلاش است. در این اثر به نحوی غیرمستقیم سبک زندگی حضرت زهرا (ص) تبیین و ارائه شده و به همین دلیل عنوان آن در ابتدا «فرهنگ فاطمی» انتخاب شده بود که پس از مدتی نام آن به «اننشنامه فاطمی» تغییر یافت که سه جلد از این اثر به شخصیت و حیات آن حضرت و سه جلد دیگر به مباحث مربوط به زن و خانواده به پیشنهاد آیت‌الله جوادی آملی اختصاص یافته است.

مقالات دانشنامه خطابه‌ای است

سیدمصطفی محقق داماد: در اهمیت این کار جای هیچ سخنی نیست و ادبیات ما نسبت به صدیقه طاهره، با این اقدام غنی شد. با وجود این ایراد و اشکال‌هایی بر این اثر وارد است که برخی قابل‌رفع و برخی قابل تکمیل است. در بسیاری از مقالات این دانشنامه این مشکل دیده می‌شود که خطابه‌ای است و آوردن آن در دانشنامه درست نیست. اما مشکل دیگری که قابل حل است، ضمیمه کردن جلدی دیگر است که متن خطبه‌های حضرت فاطمه (س) در آن آورده شود. در این دانشنامه مقاله‌ای درباره خطبه آن حضرت نوشته شده اما متن خطبه موجود نیست. در برخی قسمت‌های این دانشنامه شباهت به خوبی بیان شده اما پاسخی که ذکر شده قانع‌کننده نیست. چون به‌طور مثال در روایت‌های تاریخی به سبک فقهی پاسخ بیان‌شده، در حالی که نباید این‌گونه باشد و سبک دیگری می‌طلبد. برخی مولفان سابقه دایره‌المعارف‌نویسی داشته و در مقالات‌شان مشخص است و برخی مولفان قلم مبتدی و خطابه‌ای محض دارند که در دانشنامه این دو نوع قلم با هم همخوانی ندارد. در برخی قسمت‌های دانشنامه بعضی منابع ضعیف خوانده شده اما در بخش دیگری به همان منابع ضعیف استناد شده است که این روش در آثار ملاصدرا به چشم می‌خورد و هر جایی که او دوست داشت با تحسین غزالی به او استناد می‌کرد و در جایی دیگر به او بد و بیراه می‌گفت. مباحث سه جلد آخر این دانشنامه ربطی به حضرت زهر (س) ندارد؛ بخشی که مربوط به زن و خانواده است، ارتباطی با حضرت نداشته و جای تدوین آن در دانشنامه نیست.

تهیه مجلد درباره نقش سیاسی و تمدن‌ساز حضرت فاطمه (س)

صادق آیینه‌وند: در این مجموعه محورهایی از زندگی، منزلت، شخصیت و سیره آن حضرت نقل شد که بسیار مباحث خوبی است. اما بخشی از این اثر که مربوط به زن و خانواده است، به نظر می‌رسد ارتباطی با این دانشنامه نداشته و متعقد سه مجلد نخست کافی بوده و می‌توان مصحف حضرت، ادعیه و آثار ایشان را به آن ضمیمه کرد. چون ممکن است این شائبه پیش بیاید که به خاطر تدوین سه جلد دوم، سه جلد اول هم پرداخته‌اید در حالی که اگر معتقد هستید فاطمیة دوم برای ما معتبر است باید این موضوع را اصلاح کنیم. در این دانشنامه از کلمه حضرت‌القدس استفاده شده که بهتر است به کار نرود. همچنین برخی غلط‌های ویرایشی در اثر وجود دارد که باید اصلاح شود. در این دانشنامه به کتاب سلیم بن قیس الکوфі اشاره شده است. این کتاب قابل اعتماد و استناد نیست. همچنین کتاب دیگری مانند موم‌ترم علما بغداد نیز نباید در این دانشنامه مورد استفاده قرار گیرد. از سوی دیگر در این دانشنامه دیده می‌شود که هر جا جمنی برای استناد از اهل سنت نداشتید به تشیع استناد کردید که باید در این باره با تأمل بیشتری برخورد کرد. بهتر است یک مجلد درباره نقش سیاسی و تمدن‌ساز حضرت فاطمه (س) تهیه شود. کتاب «فاطمه‌الزهرا و الفاطمیون» و «ابوالشهدا الحسین بن علی» می‌تواند الگویی برای تدوین این مجلد باشد.

اندیشه

سه‌شنبه ۱۹ اسفند ۱۳۹۳ | ۱۹ جمادی‌الاول ۱۴۳۶ | ۱۰ مارس ۲۰۱۵ | شماره ۱۶۱۸

گفتار سیدجواد طباطبایی درباره نقش تحولات جهانی در تغییرات مرزی ایران

تاریخ قبض و بسط مرزهای ایران

همایشی درباره «ایران»

یکشنبه ۱۷ اسفند مرکز همایش‌های بین‌المللی رایزین در دایره‌المعارف بزرگ اسلامی شاهد حضور بسیاری از اندیشمندان، محققان و علاقه‌مندان به ایران بود. همایش «ایران، نام، مردم، سبزه‌زمین» اولین همایش از سلسله کنفرانس‌های هویت ایرانی «ایران، ملیت، تاریخ و فرهنگ» بود که با ۱۱ سخنرانی همراه شد. همایشی که از حدود ساعت ۹:۴۵ صبح آغاز شد و ساعت ۱۸ پایان یافت. در این مراسم جمعی از سفرا و نمایندگان سفارتخانه‌های کشورهای خارجی و نیز شخصیت‌های سیاسی و فرهنگی حضور داشتند. مراسمی که در افتتاحیه آن سیدکاظم موسوی‌بخنوردی، رئیس مرکز دایره‌المعارف بزرگ اسلامی و علی یونسسی، دستیار ویژه رئیس‌جمهور در امور اقوام و اقلیت‌های مذهبی به سخنرانی پرداختند و پس از آن دو نشست مهم در صبح و بعد ازظهر برگزار شد. در نشست صبح که به ریاست فتح‌الله مجتبابی برگزار شد، زاله آموزگار، صادق سجادی، اصغر دادبه و عنایت‌الله فاتحی‌نژاد به سخنرانی پرداختند. نشست که بیشتر بر پایه نقش ایران در متون مختلف بنا شده بود. در نشست بعد ازظهر که به ریاست صادق سجادی تشکیل شد، روزبه زرین کوب، محمود جعفری‌دهقی، احمد ارین‌نیا، علی نامی و سیدجواد طباطبایی به سخنرانی پرداختند. در ادامه گزارش فرهیختگان از این نشست را خواهید خواند.

بودند که «توپخانه» عامل مهمی است که برای اولین بار در جنگ وارد شده، بنابراین اهمیت دارد که ما نیز توپخانه داشته باشیم. در این دوره مذاکراتی با ونیزی‌ها صورت می‌گیرد و حتی توپخانه خریداری می‌شود، اما به دلایلی به ایران نمی‌رسد. باروی کار آمدن صفویه و تاج‌گذاری شاه اسماعیل در تبریز، اندکی بعد اولین جنگ صفویه در چالدران آغاز شد. در عثمانی بر خلاف ایران، انتقال قدرتی صورت نگرفته بود و در بخش‌های اروپایی حکومت عثمانی به اهمیت جنگ‌افزار پی برده بودند و عثمانی این جنگ‌افزار را پیدا کرده بود. در این جنگ نابرابر طبیعی بود که ایران شکست بخورد.

من دربارہ جنگ‌های متعدد شاه عباس حرفی نمی‌زنم و به دوره‌ای می‌رسم که از نظر تاریخ جنگ‌ها در ایران دوره مهمی است و آن حمله و یورش افغان‌ها به مرکز ایران بزرگ است، چراکه هنوز افغانستان جزئی از ایران است. شاه‌سلطان حسین اهل جنگ نبود و هرگز هم دستش به‌خوبی آلوده نشده بود. ایران به طرز مفتضحانه‌ای شکست خورد. در توضیح جرایب این شکست آذر بیگدلی در کتاب خود می‌گوید «برخی فکر کردند چون شاه بی تدبیر بود این اتفاق به وقوع پیوست در

“

میرزا ابوالقاسم به دلیل فهم اندیشه سیاسی دوران جدید و فهم او از نظر آنچه امروز حفظ مصالح یا منافع ملی گفته می‌شود، دارای اهمیت است

”

حالی که نمی‌دانستند تقدیر به ریش تدبیر می‌خندد. این تقدیر بود که موجب شد ایرانیان شکست بخورند و الا ما از تدبیر کم نداشتیم». در آغاز دوره قاجار و پس از آنکه آقامحمدخان بخش‌های زیادی از ایران متلاشی‌شده را باز گردانند و وحدت سرزمینی ایران را تا حدودی درست کرد، اتفاقات بسیار مهمی در اروپا به وقوع پیوست. ملک‌الشعرا ی بهار روایت می‌کند که دربار هند به دلیل مهاجرت زیبا ایرانی‌ها به دربار ثانی ایران تبدیل شده بود. اندکی پیش از آغاز دور اول جنگ‌های ایران و روس برای اولین بار دو دربار در ایران تشکیل می‌شود؛ یکی دربار تهران که از پیش وجود داشت و دوم از زمانی است که فتح‌الله شاه، عباس میرزای ۱۲ ساله را راهی تبریز کرد و دربار جدید در آنجا شکل گرفت. این دربار جدید نقطه مقابل و نقیض دربار تهران بود. عباس میرزا خود شخص فیهمی بود و به دست بزرگ خاندان قائم‌مقام‌ها، میرزا بزرگ قائم‌مقام اول، سپرده شد. عباس میرزا زیر دست او تربیت شد و پس از آن به میرزا ابوالقاسم قائم‌مقام تحویل داده شد که مرد بسیار برجسته‌ای بود حتی گفته می‌شود میرزا ابوالقاسم نثر

سعدی را تصحیح کرد.

میرزا ابوالقاسم به دلیل فهم اندیشه سیاسی دوران جدید و فهم او از نظر آنچه امروز حفظ مصالح یا منافع ملی گفته می‌شود، دارای اهمیت است. قائم‌مقام بین مصلحت عمومی یا به گفته خودش «مصلح عام» و اخلاق خصوصی یا به عبارتی مصلح خصوصی فرق می‌گذارد و در بسیاری از موارد وقتی نوشته‌های قدما را می‌خواند این تمایز را وارد می‌کند. یک مورد بسیار مهم آن نکته‌ای است که درباره سعدی بیان می‌کند. اخلاق سعدی یسا اگر بتوان گفت سیاستنامه‌نویسی سعدی، بر پایه سیاستنامه‌نویسی قدما است. در بسیاری از موارد به نکته‌های مهمی اشاره می‌کند اما در جاذبه قدما باقی مانده است. وقتی سعدی می‌گوید: «به غیر آسیب نرسان» یعنی به همسایه، دوست و آشنا آزار نرسان. قائم‌مقام نیز گاهی در بحبوحه و تصمیم‌گیری‌های جنگ این نکات را از سعدی بیان می‌کند. اما وقتی همین‌ها را نقل می‌کند این غیر را با یک مضمون متفاوت، به مفهومی جدید تبدیل می‌کند که تا آن زمان و برای سعدی ناشناخته بود؛ تفسیری که میرزا ابوالقاسم از این عبارت در جنگ با روس‌ها می‌دهد این است که مراد از این غیر بره‌ها و گوسفندا است، نه سگ‌ها و گرگ‌ها. یعنی ما در جنگ هستیم و دشمنان ما سگ‌ها و گرگ‌ها هستند. پس منطق این آسیب نرساندن با آنچه سعدی می‌گوید متفاوت است. او می‌خواهد راه را برای مفاهیم دیگری نظیر دفاع از کشور باز کند. ماکیاولی می‌گوید: «از کشور باید دفاع کرده به نام یا به ننگ». از مجرای این تناقضی که میرزا ابوالقاسم میان اخلاق خصوصی و اخلاق عمومی وارد می‌کند، راه را برای مفاهیم متفاوت دیگری نیز باز می‌کند. او زمانی که مذاکره‌کنندگانی را به سوی روس‌ها یا عثمانی‌ها می‌فرستد به آنها می‌گوید شما نماینده مصلحت کل کشور هستید و باید این‌گونه خود را بفهمید. او در جایی می‌نویسد: «تو باید بدانی که ماژون هستی برای آنچه مصلحت عام

ایجاب کند و در این راه هر کاری می‌توانی، باید انجام دهی.» در ماجرای نوشتن دو عهدنامه گلستان و ترکمانچای، میرزا ابوالقاسم به نمایندگان ایران در مذاکرات می‌نویسد: «شما نماینده ما هستید که از منافع ایران دفاع کنید، اما اگر دیدید که وضع خیلی مناسب نیست و شما نمی‌توانید از همه چیز دفاع کنید بگویید که ما ماذون به هیچ نیستیم و نگوید که ما اختیار داریم.»

در جریان نوشتن این قراردادها به میرزا محمدصادق قایع‌نگار می‌گوید که اگر دیدید کار پیش نمی‌رود و شما نمی‌توانید منافع ما را تأمین کنید و مجبور هستید قرارداد را بنویسید «به زور میرزایی جملات مهم و دوپهلوی بنویسید. از آنجایی که قراردادها به زبان فارسی نوشته می‌شد این کار امکان‌پذیر بود.

با کسانی مثل میرزا ابوالقاسم قائم‌مقام در ایران فهمی درباره منافع ملی و حراست از آن تا حد زیادی پیدا شده بود، اما عجیب این است که پشتوانه فکری آن هیچ وقت به بخشی از سنت فکری ایران، یعنی سیاستنامه‌نویسی، در عمل متوجه شده بود که منافع ملی مهم است. موضوع سیاست، کشور است و همه امور دیگر منوط به حفظ کشور است. در دوران جدید کسانی چون او که اندک فهمی از غرب پیدا کرده بودند، می‌دانستند که حفظ منافع ملی بسیار مهم و به‌هر قیمتی قابل دفاع است.

درپچه

فراز و نشیب حیرت‌انگیز ایران گرای

در بسیاری از موارد بین دو اصطلاح ایران و پرشیا نسبت تساوی وجود داشته و مواردی دیگر نسبت‌های جزء و کل بوده است. فراز و نشیب ایران‌گرایی و ایران‌ستیزی در تاریخ ما حیرت‌انگیز است. در چهار سده اول که مردم ایران متوجه شدند حساب اسلام از حساب عرب جداست، دین گرامی اسلام را پذیرفتند اما از اعراب مستقل شدند و چهار قرن طول کشید تا به تجدیدحیات برسند. در قرن چهارم که قرن طلایی ماست، ردوکی، فردوسی، ابوریحان و ابن سبنا و... ظهور کردند. دوران ساسانیان اوج ایران‌گرایی است. دوره غزنویان که ادامه آن است، این ایران‌گرایی رو به اضمحلال می‌رود اما حتی در دوره‌های بعد مثل سلجوقیان باز این ایران‌گرایی هست و این ساسان کم و زیاد می‌شود. دوره صفوی تجدیدنیمه‌کار عصر طلایی است و نشان آن، اینکه باز به شاهنامه‌خوانی توجه می‌شود. باز دوره مشروطه اوج این قضایاست، بنابراین ایران در ادبیات ما همواره حضور داشته است.

اسطر دادبه پژوهشگر

از حساب عرب جداست، دین گرامی اسلام را پذیرفتند اما از اعراب مستقل شدند و چهار قرن طول کشید تا به تجدیدحیات برسند. در قرن چهارم که قرن طلایی ماست، ردوکی، فردوسی، ابوریحان و ابن سبنا و... ظهور کردند. دوران ساسانیان اوج ایران‌گرایی است. دوره غزنویان که ادامه آن است، این ایران‌گرایی رو به اضمحلال می‌رود اما حتی در دوره‌های بعد مثل سلجوقیان باز این ایران‌گرایی هست و این ساسان کم و زیاد می‌شود. دوره صفوی تجدیدنیمه‌کار عصر طلایی است و نشان آن، اینکه باز به شاهنامه‌خوانی توجه می‌شود. باز دوره مشروطه اوج این قضایاست، بنابراین ایران در ادبیات ما همواره حضور داشته است.

خبرنامه

الگوی توسعه ترکیه و تاثیر آن بر کشورهای منطقه

همراه به همت پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و همکاری انجمن مطالعات جهان اسلام، الگوی توسعه ترکیه و تاثیر آن بر کشورهای منطقه بررسی می‌شود. در این نشست علمی اسدالله اطهری و اسدالله سلیمانی سخنرانی می‌کنند. نشست «الگوی توسعه ترکیه و تاثیر آن بر کشورهای منطقه» سه‌شنبه ۱۹ اسفندماه از ساعت ۱۳ تا ۱۵ در سالن اجتماعات پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی به نشانی تهران، خیابان پاسداران، خیابان گلستان یکم (شهید مومن نژاد)، پلاک ۱۲۴، برگزار می‌شود.

جاویدان خرد در ایستگاه بیست‌وچهارم

ایلنا | بیست‌وچهارمین شماره دوفصلنامه «جاویدان خرد» با سردبیری غلامحسین دبنانی و به همت موسسه پژوهشی حکمت و فلسفه ایران منتشر شد. در این شماره مقالاتی با عناوینی همچون احیای علم در مثنوی معنوی، بررسی مساله خلاقیت در هنر سنتی، بررسی و تحلیل رویکرد ذهن‌گرایی در معرفت‌شناسی توماس آکوئیناس، تبیین رویکردها و فرآیند روش‌شناختی حکمت اشراق، معرفت‌شهودی در فلسفه افلاطون، سنت تفسیری الهیات الشفاء منتشر شده است.

نظام ارباب غایب در ایران

فرهیختگان | کتاب مفهوم‌پردازی واقعیت در جامعه‌شناسی تاریخی «نظام ارباب غایب در ایران» نوشته حمید عبداللہیان و با ترجمه غلامرضا جمشیدیها و علیرضا صادقی، از سوی انتشارات جامعه‌شناسان منتشر شده است. این کتاب ازجمله آثاری است که با رویکرد معرفت‌شناختی جدید به مطالعه جامعه پیشاسرمایه‌داری ایران پرداخته است. نویسنده کتاب مدل‌ها و نظریه‌های پوزیتیویستی رایج درباره توسعه‌نیافتگی ایران پیشاسرمایه‌داری، نظیر به شیوه تولید آسیایی، شیوه تولید فتودالی و نوسازی را نقد کرده و نابسندگی آنها را در تبیین توسعه‌نیافتگی مناطق روستایی آشکار کرده است. چرخش معرفت‌شناختی در جامعه‌شناسی تاریخی نوین، چارچوب نظری و روش‌شناختی، نقد فرضیه دولت خودکامه در ایران پیشاسرمایه‌داری، گسترش مالکیت غیابی و تجاری – اربابی، سهم‌بری و ستاندن تولید مازاد، تجاری شدن کشاورزی و مشارکت در بخش‌های اقتصادی در تولید، فصول شش‌گانه این کتاب را تشکیل می‌دهند. این کتاب نوشته حمید عبداللہیان و با ترجمه غلامرضا جمشیدیها و علیرضا صادقی، برای نوبت اول امسال در ۴۲۰ صفحه از سوی انتشارات جامعه‌شناسان منتشر شده است.